

Лободенко К.В.

Національний університет цивільного захисту України

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПРАВОЗАХИСНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Визначено, що вдосконалення механізмів правозахисної політики в Україні повинна відбуватися за допомогою системного визначення її суб'єктів, способів тощо. З'ясовано, що вони стосуються публічно-приватного сектору. Досліджено організаційне забезпечення механізмів правозахисної політики. Установлено, що в державній політиці правозахисний складник не є виразним і наскрізним, а умови та гарантії забезпечення прав людини, залишаючись переважно на рівні декларацій, не є системними та рівними для всіх.

Ключові слова: державна політика, механізм правозахисту, публічно-приватне явище, удосконалення.

Постановка проблеми. Згідно з Конституцією України вона є соціальною, демократичною та правовою державою. Досягнення належних стандартів захисту прав людини, дотримання цієї та іншої норми Конституції – пріоритетне завдання нашої держави. Стан захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні свідчить про неналежні політико-правові умови його забезпечення, що, у свою чергу, ускладнює внутрішньополітичну ситуацію, спричиняє соціальне напруження та погіршує зовнішньополітичні позиції держави. Усе це свідчить про актуальність дослідження особливостей реалізації правозахисної функції в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти формування та реалізації державної правозахисної політики досліджуються в наукових працях В. Бакуменка, Р. Войтович, Ю. Гарячої, О. Євсюкова, Н. Карпачової, Н. Карпеко, А. Колодій, О. Лутковської, А. Помази-Пономаренко, П. Рабіновича, О. Самофалової та ін. [1; 3; 4]). Проте, заважаючи на вимоги часу та суспільства, окремого системного науково-теоретичного розгляду потребують суб'єктна складова та напрямки розвитку державної правозахисної політики України.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження стану суб'єктної реалізації механізмів правозахисної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичні події останніх років у світі показали важливість ідеї прав людини в суспільстві і зв'язку їх із державною політикою. Цінність прав людини висувається на передній план у правовій політиці як на міжнародному рівні, так і всередині дер-

жави. Розробка теоретичних понять, пов'язаних з даними суспільно-політичним інститутом, набуває все більш актуального характеру. Відтак під час дослідження правозахисної політики держави важливо визначити суб'єктів даного виду політичної діяльності, тобто коло потенційних учасників правовідносин і предметного закріплення їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

Для визначення суб'єктів, їх місця, статусу й юридичних характеристик необхідно побудувати відповідний алгоритм. Насамперед варто згадати найбільш поширений поділ суб'єктів державної політики, який отримав обґрунтування в межах фундаментальної науки, потім розглянути суб'єктів правової політики і виділити з них ті, які мають безпосередній стосунок до захисту охоронюваних державою демократичних цінностей. Саме така дедуктивна логічна конструкція, на нашу думку, забезпечить розв'язання поставленого завдання.

Суб'єкти державної політики – це конкретно-політичні носії різноманітної політичної діяльності, спрямованої на завоювання, захист або використання влади з метою реалізації своїх інтересів. В їх ролі можуть виступати як індивіди, так і соціальні спільності, які самостійно розробляють і реалізують програми дій, спрямовані на досягнення певних політичних цілей за допомогою свідомої діяльності [1]. До суб'єктів державної політики відносять також соціально-політичні інститути як безпосередніх носіїв владних функцій у суспільстві.

За організаційно-правовою ознакою (формою створення й функціонування) суб'єктів державної політики поділяють на фізичних суб'єктів (громадян, політичних лідерів, високопоставлених осіб

держави та ін.) і юридичних суб'єктів (суспільно-політичні організації, установи та заклади).

За напрямками державної політики її носіїв можна класифікувати, на суб'єктів внутрішньої політики (громадян, керівників, партії та ін.) і суб'єктів зовнішньої політики (народи, держави, їх спеціалізовані органи, міждержавні об'єднання тощо).

Суб'єкти державної політики класифікують також за ознакою первинності та вторинності їх політичної участі. У цьому випадку до першої групи належать громадяни (з різним політико-юридичним статусом) і такі соціальні спільності, як класи, нації, політичні еліти та інші соціальні групи. Щодо другої групи, то її представниками є суспільно-політичні інститути, а саме: держави, суспільно-політичні організації та рухи, міждержавні об'єднання тощо [4].

Можливе групування суб'єктів державної політики й за іншими ознаками. Проте розглядати їх недоцільно, оскільки вони мають необхідне наукове обґрунтування, більше того, отримали статус сформованих дослідницьких категорій. Разом із тим, слід розглянути найбільш поширені думки науковців з приводу суб'єктів правової політики держави.

Правова політика держави – один з найважливіших видів політики як родового інтеграційного поняття. Коло суб'єктів правової політики держави можна визначити, спираючись на факти участі в суспільно-політичному житті країни тих чи інших фізичних або юридичних осіб. Суб'єкти правової політики держави повинні відповідати таким основним вимогам: бути відносно самостійними, відокремленими особами; функціонувати у сфері права; володіти здатністю до прийняття рішень; доводити свої рішення до відома суспільства; спиратися під час вироблення рішень на стратегічні правові ідеї; здійснювати своїми діями вплив на розвиток правової життя суспільства. На думку науковців [4], суб'єкти формування правової політики держави виступають також і суб'єктами її здійснення, а правова політика виробляється президентом, парламентом, урядом, конституційним судом, депутатським корпусом, парламентськими комітетами, науковими установами, регіональними органами державної влади та ін. Крім того, у формуванні правової політики держави беруть участь політичні партії, громадські організації, рухи, об'єднання, громадяни, але не безпосередньо, а через представників, офіційні канали, ЗМІ тощо. Важливу роль у цьому процесі відіграють судові, прокурорські, слідчі та інші юрисдикційні органи. Учені [1; 3; 4] указують на роль держави як суб'єкта правової політики і говорить про те, що саме цей суб'єкт є основним.

З такою думкою не можна погодитися, оскільки без участі держави не буде самої політики. Таке визначення кола суб'єктів має враховувати тенденцію прояву різними правозахисними організаціями та об'єднаннями все більшої активності, а також виникнення недержавних благодійних фондів тощо.

Отже, суб'єктів правової політики держави можна визначити таким чином – це правосуб'єктні особи, наділені державно-владними повноваженнями, які вчиняють відповідний вид діяльності для досягнення цілей правової політики. При цьому правова політика держави – безумовно, діяльність, що повинна відповідати певним критеріям, визначення яких є дискусійним. Варто пам'ятати, що суспільство знаходиться в постійній динаміці, і те, що позитивно оцінюється нами зараз, може оцінюватися негативно через 10–15 років. Крім того, є спірним питання, що всі суб'єкти наділені державно-владними повноваженнями. З цього приводу може бути наведено думку Ю. Ковбасюка, А. Помази-Пономаренко та ін. [1; 3], що реалізація публічної політики можлива у 2 формах: первинній і вторинній, що передбачає виконання її функцій (гарантуючої, захисної, представницької тощо). Відтак, суб'єктом правової політики держави є особа або соціальне утворення, яке здатне своїми рішеннями і діями, заснованими на стратегічних ідеях, систематично робити істотний вплив на правовий розвиток суспільства.

До суб'єктів правової політики держави відносяться вищі органи державної влади (президент, парламент, уряд), центральні органи державної влади, органи судової гілки влади, депутатський корпус, парламентські комітети, наукові установи, та ін. Крім того, у формуванні цієї політики беруть участь політичні партії, громадські організації, рухи, об'єднання, а також громадяни, точніше представники громадськості. Однак, перш за все, правову політику реалізує сама держава з усіма її органами і посадовими особами, управлінським апаратом. Усі перераховані суб'єкти формування правової політики держави виступають також і суб'єктами її здійснення, інакше й бути не може.

Визначивши перелік суб'єктів правової політики держави, необхідно виділити з них ті, діяльність яких спрямована на захист прав, свобод особистості, правопорядку різних форм власності, основ конституційного ладу, державного устрою та інших демократичних цінностей. Для чого слід проаналізувати інститут прав людини, оскільки суспільні відносини, пов'язані з правами людини, в даному випадку будуть об'єктом діяльності правозахисної політики.

Проголошення прав і свобод людини як найвищої цінності (дтв. Конституцію України [2]), якої всі мають дотримуватися та яку повинна захищати держава, не означає і не допускає якогось приниження влади. Навпаки, цей обов'язок правової держави може значно підвищити її авторитет і значення в житті суспільства, в організації економічного та культурного життя суспільства.

Говорячи про суб'єктів правозахисної політики держави, варто звернути увагу на природу прав людини як спосіб виявлення таких суб'єктів. Права людини, як загально соціальна категорія, об'єктивно складаються в результаті закономірного розвитку людської цивілізації і впливають із самої природи людини крізь призму можливостей користуватися найбільш важливими благами й умовами безпечного, вільного існування людської особистості в суспільстві і державі. Права людини обмежують державну владу. Вони окреслюють її межі вияву, зобов'язуючи її поважати гідність людини. Її права безпосередньо пов'язані з поняттям свободи, що відображає як саме гідність людської особистості, так і посягання на володіння конкретними можливостями, що дозволяють покращити життя цієї особистості відповідно до сучасних умов.

Отже, права людини – це невіддільні властивості і можливості, що визначають міру її свободи, закріплені в правових нормах, моральних і політичних правилах, а також можливості використання людиною благ і забезпечення захисту її життєвих інтересів. Межі здійснення останнього державною владою визначають спосіб вільного розвитку особистості, її здібностей, а також спосіб захисту людства від глобальних загроз його існуванню. Отже, правозахисна політика держави виступає в якості системи інституцій, наділених можливістю застосовувати сукупність інструментів і засобів, що дозволяють забезпечити захист прав людини, якими вона володіє.

Висновки. Отже, у сучасному житті суспільства захист прав людини виступає на перший план. З огляду на це особливого значення набуває діяльність суб'єктів державної політики, спря-

мована на захист таких прав. Людина, її життя – складне, багаторівневе, з точки зору пізнання природи людини, явище. Уся еволюція людського розвитку пов'язана з проблемою правового пізнання природи життя і діяльності людини.

Слід зазначити, що визнання факту існування правозахисної політики держави – одна з основних ознак побудови правової держави. За допомогою правового захисту людини охороняється її правовий статус, визначаються межі її розвитку й устанавлюються юридичні гарантії захисту прав, свобод і обов'язків. Дослідження проблем правозахисної політики держави передбачає окреслення комплексу питань, пов'язаних з привнесенням в практику компоненти людського потенціалу, що виражає демократичну зрілість і гуманістичну спрямованість всього правового способу життя сучасного суспільства. Права людини та їх захист є обов'язковими елементами в розумінні сутності правозахисної політики держави. Тому вона вимагає визнання прав людини та визначення їх ефективно організованого захисту. Правозахисна політика держави являє собою форму реалізації захисту прав людини, забезпечену організаційно-правовими засобами і за необхідності державними заходами примусу, що застосовуються з метою усунення перешкод на шляху здійснення прав людини, їх відновлення в разі порушення, а також покарання винних в останньому.

З'ясовано, що коло суб'єктів правозахисної політики не набагато менше, ніж правової політики держави. Це обумовлено, перш за все, тим, що практично всі суб'єкти правової політики прямо чи опосередковано беруть участь у захисті прав, свобод особистості та правопорядку, демократичних цінностей тощо. Зважаючи на це, логічним є здійснення умовного поділу суб'єктів правозахисної політики держави на дві групи – первинну і вторинну. На наше переконання, така класифікація відбиває ступінь участі того чи іншого суб'єкта в правозахисному процесі, а також напрямки зміщення акцентів у реалізації управлінських функцій у цій сфері.

Список літератури:

1. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. 692 с.
2. Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>.
3. Помаза-Пономаренко А.Л. Роль інституту президентської влади у сфері забезпечення національної безпеки. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електр. зб. наук. пр. 2019. № 1. URL: <http://el-zbirn-du.at.ua/>.
4. Самофалова О.Ю. Перспективи державної політики в сфері правозахисту в умовах системної кризи влади в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. 2014. № 3 (22). С. 45–56.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПРАВОЗАЩИТНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

Определено, что совершенствование механизмов правозащитной политики в Украине должно происходить с помощью системного определения ее субъектов, способов и тому подобное. Выяснено, что они касаются публично-частного сектора. Исследовано организационное обеспечение механизмов правозащитной политики. Установлено, что в государственной политике правозащитная составляющая не является выразительной и сквозной, а условия и гарантии обеспечения прав человека, оставаясь преимущественно на уровне деклараций, не являются системными и равными для всех.

Ключевые слова: государственная политика, механизм правозащиты, публично-частное явление, совершенствование.

IMPROVEMENT OF MECHANISMS OF THE HUMAN RIGHTS POLICY OF THE STATE

It was grounded that the improvement of human rights protection policy must be ensured with the help of consistent determination of its subjects, methods, etc. It is established that they concern the public-private sector. The organizational support of mechanisms of human rights policy is explored. It was defined that in the state policy, human rights protection component is not eloquent and significant, while the conditions and guarantees of human rights protection, which remain mainly at the level of declarations, are not systemic and equal for everyone.

Key words: state policy, mechanism of human rights, public and private phenomenon, improvement.